

359e concert

Dinsdag 11 februari 2014
20.00 uur

PRAZAK QUARTET

Pavel Hulla, viool
Vlastimil Holec, viool
Josef Kluson, altviool
Michal Kanka, cello

Grote Zaal
Deventer
Schouwburg

PROGRAMMA

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)
Strijkkwartet in Bes gr. t., KV 589 (1790)
Allegro
Larghetto
Menuetto: Moderato
Allegro assai

Alban Berg (1885-1935)
Strijkkwartet: 'Lyrische Suite' (1925-26)
(opgedragen aan Alexander von Zemlinsky)

Allegretto gioviale
Andante amoroso
Allegro misterioso - Trio estatico
molto acc.....a tempo 1
Adagio appassionato
Presto delirando - Tenebroso
Largo desolato

pauze

Johannes Brahms (1833-1897)
Strijkkwartet nr 3 in Bes gr. t. op. 67 (1876)
(opgedragen aan professor Th.W. Engelmann)

Vivace
Andante
Agitato (Allegretto non troppo)
Poco Allegretto con Variazioni

Het **Prazak Quartet** werd in 1972 opgericht door vier studenten aan het Praags Conservatorium en al in 1974 won het kwartet de eerste prijs op het kamermuziekfestival van dit conservatorium. In 1978 won het Prazak Quartet de Grand Prix op het strijkkwartetconcours in Evian en tevens de speciale prijs van Radio France voor de beste opname tijdens dit concours. Het Prazak Quartet is uitgegroeid tot een van de meest vooraanstaande strijkkwartetten ter wereld. Het kwartet heeft een exclusief contract met Harmonia Mundi en bij dit label verschenen tot op heden 20 cd's die alle werden bekroond. Inmiddels heeft het Prazak Quartet alle kwartetten van Beethoven op cd gezet. Joseph Kluson behoorde met Joseph Prazak tot de oorspronkelijke oprichters van het kwartet. Vlastimil

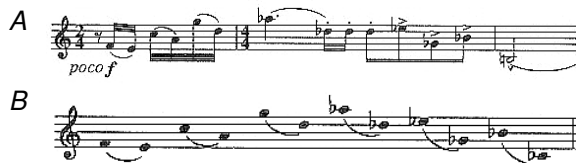
Holec speelt al sinds 1976 mee en Michel Kanka sinds 1986. Vaclav Remes, gedurende vele jaren primarius, moest wegens een blessure afscheid nemen en is enkele jaren geleden opgevolgd door Pavel Hulla. Het is vanavond de eerste keer dat het Prazak Quartet in Deventer optreedt.

Het *kwartet KV 589* is het tweede van de drie z.g. Pruisische kwartetten die **Mozart** componeerde voor de celospelende koning Friedrich Wilhelm II. Of deze Mozart inderdaad een opdracht hiertoe heeft verstrekt is niet zeker. Mozart heeft slechts drie van het oorspronkelijk bedoelde zestal kunnen voltooien, maar hij heeft zijn best gedaan in deze kwartetten de cello een meer prominente plaats te geven dan tot dusver gebruikelijk was. In KV 589 is dit goed te horen in het eerste en tweede deel waar de cello vaak een dialoog heeft met de eerste viool. Daarna is de speciale rol van de cello uitgespeeld. Het Menuetto is bijzonder, vooral door het ongewoon lange, duister gestemde, Trio. Het laatste deel is groots compositorisch kantwerk (versmelting van sonate – en rondovorm) en is gerelateerd aan Haydn's kwartet op. 33 nr. 2 (The Joke).

Alban Berg schreef al in zijn eerste gymnasiumjaren behalve essays over literatuur ook toneelstukken. Op zijn zestiende begon hij, zonder enige scholing daarin, te componeren. Najaar 1904 zag zijn oudere broer Charley een advertentie waarin Schönberg (geb. 1874) zich aanbood als leraar muziektheorie en compositie. Charley legde 34 door Alban gecomponeerde liederen voor aan Schönberg, die het talent van Alban onderkende en direct besloot hem als leerling aan te nemen. Berg bleef tot 1911 onder de hoede van Schönberg. Aanvankelijk componeerde hij voornamelijk liederen, in 1908 zijn dat er al 140, maar dan schrijft hij ook zijn eerste pianosonate (op.1). Het strijkkwartet op. 3, dat hij geheel zelfstandig componeerde, voltooide hij in 1910. Schönberg herinnerde zich later: "Es überraschte mich in ganz unglaublicher Weise durch die Fülle und Ungezwungenheit seiner musikalischen Sprache, die Kraft und Sicherheit seiner Darstellung, seine sorgfältige Ausarbeitung und seine bemerkenswerte Originalität". Pas in 1925, na de première van zijn opera 'Wozzeck', werkt Berg aan

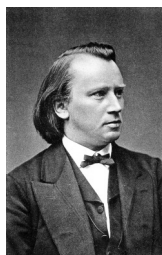
zijn andere strijkkwartet, de *Lyrische Suite*, die door het Kolisch Quartet op 8 januari 1927 in Wenen met veel succes in première wordt gebracht. In Deventer werd dit kwartet eerder uitgevoerd, door het Ruysdael Kwartet in de Peninckshoek, onder auspiciën van de Stichting Strijkkwartetten Nederland.

Het werk begint, na enkele akkoorden, met thema A, dat is gebaseerd op een mathematisch opgebouwde 12-toonsreeks B (opstijgend zowel als dalend steeds grotere toonintervallen). Deze strenge opbouw speelt in alle zes delen een meer of minder belangrijke rol, maar de 12 tonen zijn zodanig gekozen dat tonale associaties mogelijk blijven. Het geniale van Berg is, dat ondanks de gestrengheid van de basale vorm, deze muziek het gemoed direct aanspreekt wanneer men zich even heeft losgemaakt van de zo vast in ons verankerde vertrouwde drieklanken. Dat het om een voortgaand 'verhaal' gaat, een soort 'miniopera', waarin zich een waar drama ontrolt, blijkt ook uit de toevoegingen bij de tempoaanduidingen, (*vrolijk, liefdevol, opgetogen, duister etc*) en uit de opbouw met steeds grotere tegenstellingen tussen de opeenvolgende tempi: Allegretto – Andante / Allegro - Adagio / Presto-Largo. Berg zelf verklaarde de 'voortschrijdende veranderingen in de 12–toon structuur' van het stuk als "Unterwerfung unter das Schicksal". In het Largo desolato wordt de reeks noot voor noot afgebroken en houden de vier instrumenten er één voor één mee op, de laatste noten van de alt sterven weg:

Hier voltrekt zich het Noodlot', aldus Berg. Het was al lang bekend dat er belangrijke citaten in deze compositie aanwezig waren: uit de *Lyrische Symphonie* van Zemlinsky, aan wie het werk was opgedragen, en uit Wagners' *Tristan und Isolde*, 18 maten voor het slot het beroemde Tristan-akkoord (*f-b-dis'-gis*). In 1976 vond de Amerikaanse musicoloog Douglas Green in een Weense bibliotheek cryptische aantekeningen in

een bewaard handschriftontwerp van het Largo desolato. Het bleek een stenografische tekst van een Duitse vertaling van Baudelaire's sonnet 'De profundis clamavi': 'Zu Dir, Du einzig Teure, dringt mein Schrei, aus tiefster Schlucht darin mein Herz gefallen'. In 1977 ontdekte de musicoloog George Perle een gedrukte partituur waarin Berg de intervallen A-Bes en B-F (in de Duitse notennamen A-B en H-F) heeft genoteerd. Het betreft de initialen van hemzelf en van Hanna Fuchs Robettin, een gehuwde vrouw met wie hij een geheime relatie had. In die partituur, bedoeld alleen voor haar, zijn deze initialen en andere toevoegingen in verschillende kleuren en in prachtig schoonschrift toegevoegd. In een brief aan Hanna, 23 oktober 1926, drie weken na beëindiging van de kortstondige verhouding, schrijft Berg dat alleen zij mag weten dat hij het kwartet voor haar heeft gecomponeerd en dat de in het laatste deel verborgen zangstem op tekst van Baudelaire een geheim is dat alleen zij mag weten. Inmiddels is dit geheim ontsluitend en op You Tube te beluisteren.

Johannes Brahms, afkomstig uit een arm Hamburgs milieu, gaf al vroeg blijk van grote muzikale begaafdheid. Zijn vader, contrabassist en hoornist, kreeg het voor elkaar zijn zoon een goede opleiding tot pianist te laten geven. Vanaf zijn twaalfde jaar moest Johannes geld verdienen met spelen van dansmuziek in kroegen in de havenbuurt en het geven van pianoles. De

jongen had grote belangstelling voor literatuur en dichtkunst en vanaf zijn vijftiende begon hij te componeren. Brahms was een gecompliceerd mens, behept met een uiterst strenge gewetensfunctie en een haast moordende zelfkritiek. Zijn grote voorbeeld als componist was Beethoven, die hij voortdurend als een reus achter zich waande. Hij wilde in diens 'voetstappen treden' en dus vergelijkbare symfonieën en strijkkwartetten componeren. Het duurde tot 1876 voor hij met zijn Eerste Symfonie op de proppen kwam en zijn eerste twee strijkkwartetten gaf hij pas in 1873 vrij voor publicatie. Hij had er minstens acht jaar aan gewerkt, na wel twintig eraan voorafgaande te hebben vernietigd. Maar met zijn *derde strijkkwartet* verliep het anders. Hij begon er aan in de zomer van 1875 toen hij in een plaatsje aan de Neckar in de buurt van Heidelberg verbleef. Hij voltooide het werk in korte tijd zodat het in 1876 als op. 67 kon worden uitgegeven. Voorjaar 1876 maakte Brahms een concertreis door Nederland, georganiseerd door de Utrechtse hoogleraar in de fysiologie Engelmann bij wie hij logeerde

op het Lucas Bolwerk 16. In Augustus 1876 kreeg Engelmann een bedankbrief waarin Brahms schreef: "Ich gebe wohl ein Streichquartett heraus und brauchte vielleicht einen Mediciner dazu. Es handelt sich um keine Zangengeburt mehr; nur um das Dabeistehen". Hiermee bleven de strijkkwartetten van Brahms 'onder medici', want de beide kwartetten op. 51 had hij opgedragen aan de Weense chirurg Billroth. Brahms maakte nog meerdere reizen naar Nederland waarbij hij bij voorkeur verbleef in Utrecht. Zijn *derde strijkkwartet* straalt de onbezorgde en vlotte bevalling al meteen uit in het eerste deel, dat een verwantschap vertoont met Mozart's 'Jagdquartet' KV 458. Na de razendsnelle loopjes van de eerste viool wisselt de maat van 6/8 naar 2/4 en volgt een thema dat doet denken aan een Tsjechische volksdans. Deze zou geschreven kunnen zijn door Dvorák van wiens werk Brahms kort tevoren kennis had genomen en dat hij zeer positief beoordeelde. Het thema van het Andante doet enigszins denken aan een 'Lied ohne Worte' van Mendelssohn maar is toch meer donker (meer Brahms) van karakter. Het derde deel is een demonisch 'Nachtstück', waarin de altviool, die als enige zonder sordino speelt, de leiding heeft; dit is ook het geval in het Trio, een donker getint wiegeliied. Het vierde deel begint met een beknopt thema waarna een complexe compositie volgt met acht variaties en een coda waarin de de thematiek van het eerste deel terugkeert.

Volgende concert: Dinsdag 11 maart 2014, 20u Abbellimenti Bohémiens

WIJZIGING: Daar **Jörgen van Rijen** voor een half jaar is uitgenodigd als 'guest principal' bij 'The New York Philharmonic' zal in zijn plaats bij ons optreden het jeugdig trombonetalent **Sebastiaan Kemner**, die evenals Jörgen zowel de baroktrombone als de moderne trombone bespeelt. Sebastiaan is geselecteerd voor de 'Herbert von Karajan Akademie' van de 'Berliner Philharmoniker' waar hij momenteel werkzaam is.

Programma: *Sonates van Bertali, Castello en Biber. Kapsberger, Canzona (luit-solo), Schulhoff, Duo voor viool en cello Berio, 5 violduo's / Sequenza V (trombone solo) Sandström, Cantos de la Mancha (trombone/sndtr)*

19 u: Inleiding Guus van Es, musicoloog

Meer info: www.kamermuziek-deventer.nl